

SALMAN

RUSHDIE

*Ultimul suspir
al Maurului*

Traducere din limba engleză, note și postfață
de Dana Crăciun

POLIROM
2017

Cuprins

I. O casă divizată	7
II. Masala Malabar	155
III. Bombay Central	361
IV. „Ultimul suspin al Maurului“	479
Postfață. <i>Din noi nu rămân decât poveștile</i> (Dana Crăciun)	547
„Iată-mă-s aici, în picioare, așteptându-vă. Nu s-ar fi putut altfel“	547
„La naiba cu treburile importante de stat! Eu am de spus o poveste de dragoste“	550
„Pentru început, dați-mi, vă rog, piperul.“ Sau : la început a fost boaba de piper. Sau : eterna poveste a ceva foarte mic ce dă naștere la ceva foarte mare	551
În căutarea Palimpstinei	554
Notă parțial explicativă a traducătorului	560

Încrezătoare în geniul ei și înarmată cu o limbă la fel de nemiloasă ca frumusețea-i și la fel de violentă precum îi era opera, nu scutea pe nimeni de coloratura osîndirilor ei, de atacurile de șoim și de bucățile rococo și de marile gazeluri ale blestemelor sale, toate proferate cu un zîmbet tare ca un sîmbure de cireasă, cu care căuta să-și amorțească prada în timp ce-i sfîșia măruntaiele. (Întrebați-mă numai pe mine ce senzație era aceea! Eram unicul ei fiu. Cu cît lucrezi mai aproape de taur, cu atît ai șanse mai mari să te ia în carne.)

Bineînțeles că se repeta istoria lui Belle; Belle cea care revenea, așa cum fusese prezis, să ia în stăpînire trupul fiicei sale. *Veți vedea*, spusese Aurora. *De-acum înainte îi voi lua locul.*

Imaginați-vă scena: îmbrăcată într-un sari crem de mătase cu motive geometrice aurii, merit să semene cu toga unui senator roman – sau poate, dacă marea egoului său e deosebit de înaltă, într-un și mai strălucitor sari de un roșu imperial –, stă tolănită pe un divan și împute saloanele cu nori groși de fum de *beedi* ieftin, prezidînd una dintre sporadicele ei nopți de pomină descătuseate de whisky și chiar mai rău, nopți a căror imoralitate ascute nenumăratele și neobositele limbi ale orașului; cu toate acestea, ea însăși n-a fost niciodată văzută comportîndu-se necuviincios, nici cu bărbați, nici cu femei, nici, trebuie spus, cu ace. Iar către dimineață se plimbă maiestuos de jur împrejurul încăperii ca o profetă beată și se lansează într-o parodie sălbatică a ceea ce băutura dezlănțuise în Vasco Miranda în Noaptea Independenței; fără să se deranjeze să-i atribuie textul, astfel încît cei de față n-au nici cea mai vagă idee că ceea ce li se oferă e de fapt un pamflet dintre cele mai feroce, ea face un tablou detaliat al dezastrului care îi așteaptă pe oaspeții săi – pictori, modele, producători de „filme mediocre”, oameni de teatru, dansatori, sculptori, poeți, băieți de bani gata, sportivi de performanță, maeștri șahiști, ziariști, cartofori, traficanți de obiecte de artă, americani, suedezi, isterici,

demi-mondaines și cei mai frumoși și mai sălbatici dintre tinerii strălucitori ai orașului – iar parodia e atât de convingătoare, atât de convinsă, și ironia ei atât de bine ascunsă, încât e imposibil să nu crezi în acest *schadenfreude*¹ ce i se revarsă necruțător de pe buze sau – căci dispoziția i se schimbă rapid – în indiferența ei olimpiană nemuritoare.

„Surogate de viață! Anomalii istorice! Centauri!“, declamă ea. „Bucăți au să vă facă furtunile ce stau să vină! Amestecături, corcitură, dansatori-fantomă, umbre! Pești pe uscat! Vin vremuri grele, dragilor, să nu credeți că nu vor veni, și toate fantomele vor ajunge în Iad, noaptea va alunga umbrele, iar sîngele corcit va curge, subțiat și liber ca apa. Doar eu voi supraviețui“ – asta vine în culmea perorației, ținută cu spatele arcuit și degetul înfipt spre cer ca torța Libertății – „datorită Artei mele, nenorociților“. Iar musafirii îi zac grămadă, prea duși ca să mai asculte sau să le mai pese.

Și pentru progeniturile ei prevede tragedii. „Bieții copii, sînt făcuți cam de mîntuială, se pare că sînt sortiți să se prăbușească.“

...Așa că ne-am petrecut viețile încercînd să trăim la înălțimea, sau alături de, sau mai prejos de profețiile ei... v-am spus că era irezistibilă? Ascultați-mă: era lumina vieților noastre, elementul care ne stârnea imaginația, dragostea visurilor noastre. Am iubit-o chiar și atunci cînd ne-a distrus. Ne cerea o iubire ce ni se părea prea mare pentru trupurile noastre, de parcă ea ar fi fost cea care crease acel sentiment și apoi ni l-ar fi dat să-l simțim – de parcă ar fi fost una dintre lucrările ei. Iar dacă ne călca în picioare, era pentru că noi ne întindeam de bunăvoie la picioarele ei încălțate în cizme cu pinteni; dacă ne jupuia noaptea, era din cauză că biciuirile limbii ei ni se păreau dulci și ne făceau plăcere. Abia atunci cînd mi-am dat seama de toate aceste lucruri am putut

1. *Schadenfreude* – faptul de a te bucura de necazul altuia (în limba germană în original).

să-l iert pe tatăl meu; căci eram cu toții sclavii ei, iar ea făcea ca sclavia să ni se pară rai. Ceea ce, se spune, numai zeițele pot să facă.

În perioada de după saltul ei mortal în apa cu stînci, mi-a trecut prin cap că acea cădere pe care o tot prevăzuse cu superbul ei zîmbet de gheață, cu ironia de care nimeni nu-și dădea seama, fusese probabil dintotdeauna a ei.

L-am mai iertat pe Abraham și pentru că am început să-mi dau seama că, deși nu mai dormeau în același pat, amîndoi aveau încă nevoie de buna părere a celuilalt mai presus de orice; că mama avea nevoie de încuviințarea lui Abraham la fel de mult cît tînjea el după a ei.

El era primul care îi vedea lucrările (urmat imediat de Vasco Miranda, care contrazicea invariabil tot ce spusese tata). În primii zece ani după Independență, Aurora a căzut într-o profundă confuzie creatoare, o semiparalizie născută dintr-o nesiguranță legată nu de realism în sine, ci de natura însăși a realului. Puținele picturi care datează din această perioadă sînt chinuite, nehotărîte și, privind în urmă, e ușor de observat în aceste pînze tensiunea dintre influența ludică a lui Vasco Miranda, preferința lui pentru lumile imaginare în care capriciile sale absolute erau singura lege naturală, și insistența dogmatică a lui Abraham asupra importanței, în acel moment istoric de cotitură, a unui naturalism clarvăzător care să ajute India să se descrie pe ea însăși. Aurora acelor zile oscila tulburată – și acesta este, cel puțin parțial, motivul pentru care se complăcea uneori în nopți de vorbărie goală, îmbibată de alcool – între picturi mitologice stîngaci revizioniste și o revenire incomodă, pe alocuri chiar prețioasă, la tablourile documentare cu șopîrle pe post de semnătură din perioada „Chipkali”. Nu era deloc greu pentru un artist să-și piardă identitatea într-o perioadă în care atît

de mulți gînditori erau convinși că intensitatea vieții imense a țării nu putea fi redată decît printr-un *mimesis* depersonalizat, dedicat, patriotic chiar. Abraham era de parte de a fi singurul care susținea astfel de idei. Sukumar Sen, marele regizor de film bengalez, prieten al Aurorei și, dintre toți contemporanii, probabil singurul care se putea compara cu ea din punct de vedere artistic, era cel mai bun dintre acești realiști și, printr-o serie de filme profund umane și extrem de puternice, aduse în cinematograful indian – cinematograful indian, tîrfa asta bătrînă cu fața căzută! – o contopire între minte și inimă care i-a susținut foarte bine abordarea estetică. Filmele acestea realiste n-au fost însă niciodată foarte populare – într-un moment de amară ironie, ele fiind criticate de Nargis Dutt, Mama India în persoană, pentru elitismul lor occidentalizat –, iar Vasco (pe față) și Aurora (în secret) preferau seria de filme pentru copii în care Sen își dăduse frîu liber imaginației, în care peștii vorbeau, covoarele zburau și băieții tineri visau la vieți anterioare petrecute în fortărețe de aur.

În afară de Sen, mai era un grup de scriitori iluștri care s-au adunat o vreme sub aripa Aurorei: Premchand și Sadat Hasan Manto și Mulk Raj Anand și Ismat Chughtai, toți realiști convinși; dar pînă și în operele lor se puteau găsi elemente fantastice, de exemplu în *Toba Tek Singh*, minunata nuvelă a lui Manto despre împărțirea nebunilor de pe subcontinent în momentul în care s-a făcut Marea Împărțire. Unul dintre țacăniți, un fost moșier prosper, rămîne pierdut în țara nimănui a sufletului, incapabil să spună dacă orașul său de baștină din Punjab se află în India sau în Pakistan, și în nebunia lui, care era și nebunia vremurilor, își găsește refugiu într-un soi de păsărească celestă, de care Aurora s-a îndrăgostit. Tabloul care prezintă tragica scenă finală din povestirea lui Manto, în care nefericitul se rătăcește între două șiruri de sîrmă ghimpată, dincolo de care se întind India și

Pakistanul, e probabil cea mai bună lucrare din perioada respectivă, și păsăreasca lui demnă de milă, care simbolizează nu numai eșecul său personal de a comunica, ci și al nostru, al tuturor, formează minunatul și lungul titlu al tabloului: *Uper the gur gur the annexe the bay dhayana the mung the dal of the laltain.*

Spiritul epocii și preferințele lui Abraham au tîrît-o pe Aurora spre naturalism; dar Vasco i-a adus aminte de disprețul instinctiv pe care îl nutrea față de tot ce era exclusiv mimetic, dispreț care o făcuse să-și respingă discipolii din perioada „Chipkali“, și a încercat să o întoarcă spre maniera epic-fabulistă care îi exprima adevărata natură, încurajînd-o să se aplece din nou nu numai asupra viselor, ci și asupra minunățiilor de vis ale lumii înconjurătoare. „Nu sîntem un neam de «mediocri»“, a spus el, „ci o rasă magică. Chiar ai de gînd să-ți petreci restul vieții pictînd băieți care lustruiesc pantofi și stewardese și două hectare de pămînt? N-o să te mai uiți decît la hamali și tractoriști și proiecte hidroelectrice à la Nargis de-acum înainte? Ai în propria ta familie proba contrarie a unei astfel de viziuni asupra lumii. Dă-i naibii de realiști idioți! Realul e întotdeauna ascuns – nu-i așa? – în interiorul unui rug arzînd în mod miraculos! Viața e fantastică! Asta trebuie să pictezi – i-o datorezi fiului tău fantastic, ireal. Ce uriaș este acest frumos copil-bărbat, această rachetă a timpului în formă de om! Îmbrățișează acest adevăr incredibil – de asta ține-te, de el, nu de rahatul ăla fumat cu șopîrla“.

Din cauza dorinței de a obține încuviințarea lui Abraham, Aurora își puse o vreme veșminte artistice care nu i se potriveau; pentru că era vocea identității ei secrete, lui Vasco îi ierta orice exces. Iar din cauza confuziei prin care trecea, începu să bea, deveni aspră, ostilă și obscenă. În cele din urmă, însă, urmă sfatul lui Vasco; și pentru multă vreme făcu din mine talismanul și punctul central al artei sale.

În ceea ce-l privește pe Abraham, am văzut nu de puține ori o umbră melancolică de nedumerire trecându-i pe față. Era clar că nu știa cum să se comporte cu mine. Realismul îl zăpăcea, și așa se face că, după vreuna din lungile lui absențe, la întoarcerea din călătoriile de afaceri la Delhi sau Cochin sau alte destinații rămase secrete timp de mulți ani, îmi aducea haine absurd de mici, care s-ar fi potrivit unui copil de vîrsta mea, dar care pentru mine erau minuscule; sau îmi făcea cadou cărți care unui tînăr de mărimea mea i-ar fi plăcut, dar care lăsau perplex copilul ce locuia în acel trup supradezvoltat. Și era uimit și de soția lui, de schimbarea sentimentelor ei pentru el, de violența crescîndă din ea și de înclinațiile spre autodistrugere pe care le avea, care nu fuseseră niciodată mai evidente decît cu ocazia ultimei ei întîlniri cu Primul Ministru al Indiei, cu nouă luni înainte de a mă naște eu.

Cu nouă luni înainte de nașterea mea, Aurora Zogoiby s-a dus la Delhi ca să primească, din mîinile Președintelui și în prezența bunului ei prieten, Primul Ministru, un Premiu de Stat – așa-numitul „Lotus al Prețuirii” – pentru serviciile aduse artei. O nefericită coincidență făcu însă ca domnul Nehru să fie proaspăt întors dintr-o călătorie în Anglia, în timpul căreia bineînțeles că-și petrecuse majoritatea timpului liber în compania Edwinei Mountbatten. Era un lucru cît se poate de evident în familia noastră (deși nu foarte comentat) că simpla menționare a numelui acelei distinse doamne era suficientă pentru a o arunca pe Aurora în crize de violență verbală paroxistică. Detaliile intime ale prieteniei dintre Pandit Nehru și soția ultimului vicerege au fost vreme îndelungată subiect de speculații; propriile mele speculații zăbovesc, din ce în ce mai mult, asupra unor zvonuri asemănătoare în legătură cu Primul Ministru și mama mea. Unele coincidențe